

fogva nincs szüksége s így a szeme igen apró. A vak vakond (Talpa coeca), mely Dél-Oroszországban él, mint neve is mutatja, egészen vak, szemei nincsenek. S bekövetkezik az az idő, a mikor a mi vakondunk szeme is teljesen elcsökevényesedik,

A földi kutya (Spalax typhlus) a rágcsáló emlősök egyik érdekes családjába tartozik. Eredeti hazája Dél-Oroszország; hazánkban leggyakoribb az Alföldön, de található Erdélyben s a Dunán túl is.

Állandóan a föld alatt lakik. Ósének jó szeme volt; de később a létért való küzdelem kényszerítette az állatot a föld alatti tartózkodásra. Szemei a bőr alá vonultak, csenevész; ezért vakkutyának is nevezik. Fülkagylói sincsenek.

A csökevényesedésre sok szép példát találunk a madarak osztályában is.

A strucz szárnya gyenge, repülésre nem alkalmas, mert nem használja; ellenben lába erős, mert ezt főképen használja.

A végtagok elcsökevényesedése feltűnő a kígyókon és a kígyóalakú gyíkokon, melyek az u. n. albordákkal mozognak. Az óriás kígyó (Boa) testén még megtaláljuk a hátsó lábak maradványait, csökevényeit, melyeket sarkantyúknak nevezünk. E sarkantyúk a végbélnyílás két oldalán láthatók. A Python a nem mérges kígyók közül való és a keleti régióban. Indiában tartózkodik. Alfelnyilása mellett csenevész lábai vannak. Kétségtelen, hogy a kígyóknak oly őseik voltak, melyeknek megvolt mind a két lábpárjuk; e lábak azonban lassanként elcsenevésztek, míg teljesen eltűntek. Ugyanezt a jelenséget észleljük a gyíkokon is. A

törékeny gyík (Anguis), mely Dél-Európában honos, albordákkal mozog. Van olyan gyík is, melynek végtagjai most vannak a csenevészedés stádiumában. Végtagjai olyannyira gyengék, hogy helyét nem gyíkszerűen, hanem inkább kígyószerűen változtatja. Ilyen az Ablepharus pannonicus is, mely a budai hegyekben él.

A kétlábú állatok közül említésre méltó a barlangi göte (Proteus anguineus), mely a farkos kétlábúak közé tartozik s a Karszt-hegység földalatti vizeiben tartózkodik. Lábai a nemhasználás következtében egészen elsatnyultak. Szemei a bőr alá húzódtak, igen kicsinyek. Helyváltoztatásra a farkát használja; ez természetesen jól fejlett.

Eddig arról volt szó, hogy milyen átalakuláson mennek keresztül az egyes testrészek abban az esetben, ha azokat az állat nem használja; de most azt kerdezzük, milyen változás éri a testrészeket akkor, ha azokat az állat használja?

Ismeretes, hogy az állategyének között vannak hímek és nőstények. Az egész állatországban a hím az, mely inkább halad előre a fejlődésben. Ezt a hím preponderanciájának nevezzük.

E természeti tulajdonságot, mint előnyt, átszarmaztatják a hím utódokra, ezek a következőkre és így tovább. Azonban a létért való küzdelemben védő és támadó fegyverekre van szükségük, melyek annál jobban fejlődnek, mentől inkább használtatnak. Szolgáljon ezen igazság néhány példa. Kezdem a legalsóbbrendű gerincesekkel: a halakkal.

Tapasztalták, hogy a hím-lazacok az ivás ideje alatt nemcsak színváltozá-

Téli mulatság.

— „A Természet” eredeti tárczája. —

— — — — — »Szabad!«

»Szerencsés jó estét kívánok.«

»Jó estét.«

»Hívatni tetszett, hát megjelentem. Tessen parancsolni.«

»Igen, hívatam Náczi, még pedig azért, hogy megtudjam magától, mi ujság van az erdőn. Van-e disznó? Érdemes volna-e kimenni szerencsét próbálni?«

»Máma, kérem alássan, nem voltam az erdőn, mert a fogolytetőkkel bajlódtam; hanem tegnap találtam friss disznónyomokat. Éjjel kint turkáltak a parlagokban s onnét beváltottak a csemeterkerti sűrű vágásba. Két nagyon erős jár együtt, olyan nyomai vannak, mint egy szarvasbikának. A friss hóban körüljártam a sűrűt, de

a nyomok nem vittek ki belőle sehol.«

»Ha így áll a dolog, holnap reggel kimegyek, feltéve, hogy még lesz egy kis hó, a miben kicsapázhatom őket.«

»Bizony kérem alássan, nem tudom én, hogy marad-e holnapra valami, mert nagyon nekiindult az olvadásnak. Csupa lucok minden.«

»No, elmehet Náczi. Csak ezt akartam tudni. Jó éjszakát.«

»Nyugodalmassal jó éjszakát kívánok.« — — — — —

Ez a kis párbeszéd között és vadőröm között ment végbe azon czélból, hogy némileg tájékoztassam magam s reményt gyűjtsek a másnap tervbe vett kirohanásra.

A hír, mit hallottam, nagyon jó volt s elégedett mosolylyal készítettem ki

son mennek keresztül, hanem, hogy alsó állkapcsaik megnyúlnak s hegyükből egy porczogós kinövés emelkedik, melyet, midőn az állkapcsok be vannak téve, a felső és közti állkapcsok között levő mély vájulat fogad el. Aminthogy ezt Yarrel: »History of British Fishes.« című munkájában megírja. Az említett porczogós kinövés, mint ideiglenes horgas képződmény védelműlszolgál akkor, a midőn egyik hím a másikat megtámadja. Az amerikai lazacok hímjeinek pedig jól kifejlődött fogaik vannak, melyek az emlősök agyaraira emlékeztetnek s inkább támadásra szolgálnak.

Ismeretes, hogy a ráják bátor, erős és falánk halak; tehát valószínű, hogy a hímek erős és éles fogaikat, melyeket csak felserdült korukban szereztek meg, küzdelemre használják. A nőstények fogai nem élesek, hanem laposak.

Érdekes jelenség, hogy bizonyos halak (Geophagus) hímjeinek, melyek főleg Dél-Amerikában tartózkodnak, az a szokásuk, hogy a petéket, melyeket a nőstény lerakott, szájukban, vagy a kopolytűregükben költik ki. A peték befogadására az ivás időszaka alatt sajátos dudorodás fejlődik ki fejük mellső részén. A bojtkopolytűsok (Lophobranchii) közé tartozó túhal (Syngnathus) és csikóhal (Hippocampus) hímjének zacskója, vagy mélyedése van a hasi oldalán a peték kiköltése céljából.

Hogy mennyire alkalmazkodnak egyes testrészek a külső körülményekhez, érdekesen bizonyítja az Anabas scandens nevű hal, mely Kelet-Indiában él. Tüskés kopolytűfedőivel és alfelúszói segítségével a tákra is felkapaszkodik, hogy eledelét megszerezhesse.

Vannak halak (Trigla, Ophidium, Umbrina), melyek, hogy könnyebben felkereshessék egymást, sajátos hangokat képesek létrehozni. A hangot előidézheti: a garatcsontok összedörzsölése, az úszó-

hólyaggal összeköttetésben álló izmok rezgésbe hozása, vagy az úszóhólyag saját izmainak rezgése.

A vízi szalamandrák, vagy gótek néhány fajánál a hímek mellső végtagjain kapaszkodásra szolgáló karmok fejlődnek, melyek szerepe csak a párosodás idejére szorítkozik.

Tapasztalták, hogy a Chamaeleon-ok felette harcvágyók; a hímek egymással folyton küzdenek, minek eredménye az, hogy fejük mellső részén érdekes támadó fegyverek alakultak. Erre példát szolgáltat a Chamaeleon bifurcus, mely Madagaszkárt lakja; a hím fejének mellső részén két nagy csontos nyúlvány van, melyek, mint a fej többi része, pikkelyekkel vannak borítva. E különös szerv a nőstény fején megvan ugyan, de a fejlettségnek igen alacsony fokán. A Chamaeleon Owenii hímje, melyet Afrika nyugati partjain láttak, fején három szarvat visel, melyeknek nyoma sincs a nőstény fején. E szarvak szerkezetükre nézve megegyeznek az üregesszarvú kérődzők szarvaival.

Térjünk át a madárvilágra.

E tekintetben saját tapasztalataimat is említhetem. Ugyanis hosszabb idő óta volt kalitkámban több tengeliczém (Fringilla carduelis L.) Vidám, csicsergő hangja miatt némelyek nagyon szeretik Európának ezt a közönséges és legtarkább madarat. Magam is felfedeztem, hogy a hím-stiglicznek valamivel hosszabb a csőre, mint a nőstényé! De nem bízván megfigyelésem igazságában, madárkereskedőkhöz fordultam, akik azonos állításuk által megfigyelésem helyességét csak megerősítették. A hímek egész csapatai a héjakút (Dipsacus laciniatus) magvaiból táplálkoznak, melyekhez hosszabb csőrükkel könnyebben hozzáférhetnek, tudva azt, hogy a héjakút tüskés szárának végén nagy, hosszas, boglyaforma, szűrős virágfeje van. Ellenben a nőstények többnyire a tátogatók

minden szükséges holmit: látsövet, töltényeket, rókasípot, vadászkest, — hogy reggel, ha felkelek, ne legyen más hátra, mint az öltözködés. Ha lehetett volna, ezt is elvégeztem volna előre még ma este.

Jó kedvemet csak a csöppögő eresz csökkentette egy kicsit, folytonos lassú koppanásával aggályokat támasztva bennem a hó holnap sorsa felől . . .

Sűrű búcsujárást rendeztem a hőmérőhöz, egy-egy gyufa pislogó fényével megvilágítva apró rovátkáit, de a mit láttam, soha sem volt valami biztató. A vékony higanyoszlop sehogy sem akart összetöpreődni a piros 0-ig.

Igy azután a higany helyett az én reményem szállott le a fagypontra s késő este nyomott hangulattal hajtottam álomra fejemet.

Reggel 7 órakor azzal a hihetetlennek tetsző ujsággal költött fel legényem, hogy nagyon hideg szél fúj és csonttá fagyott minden. Kiugorva ágyamból, kételkedve léptem az ablakhoz, hogy magam is meggyőződjem erről a csodáról.

És tényleg; csöppögő eresz helyett hatalmas jégcsapok tüntek szemembe s a hőmérő 10 R fokot mutatott 0 alatt.

Úgy nézett ki a velem szemben levő ház, mint egy orgona, melynek jégsípjain az északi szél játszott egy süvítő, fagyos dallamot.

Vigan láttam hozzá az öltözködéshez s rövid idő alatt rajtam volt a fehér ruha s lábamon a nagy fehér

botos. Egy csésze meleg kávé, azután egy cigarett — s átléptem a küszöböt.

Oglán vérebem már türelmetlenül, nyüszítve várt az ajtóban s magas, esztelen ugrásokkal adott kifejezést örömének, hogy végre megint fegyveresen, hőembernek öltözve láthatja gazdáját. Okos, beszárdos, nagy barna szeméből a ragaszkodás, hűség s a határtalan megelegedés ragyogott felém. Mikor pedig szeretetem jeléül végig simogattam ránczos homlokát, büszkén, magasra emelt fejjel, farkát ide-oda csóválva indult neki a kapunak. Egy-kettőre elhelyezkedtünk a szánon s az északi széllel vetekedve röptünk az erdő felé. — — —

— — Csingi-ling. Elhallgatott a csengő s hangos nyikorgással állt meg a szán a berék alján. Megérkeztünk.

Kibontakozva a jó meleg bundából s pokróczokból, beléptünk a hóba, hogy az apostolok lován folytassuk tovább utunkat.

Igazi téli hideg reggel volt. A fák hódíszét, mit az olvadás lesöpört, csillogó zuzmarával pótolta az éjjeli fagy s az elsárgult falevelek, fű-szarak mind hamvasfehér ünnepi ruhát öltöttek. A kis patakok, melyek tegnap még sebes folyással hömpölygtek a hóletől megtagadt habjait, az északi szél varázsszávára megállt, jéggé fagyott. A hó tetején vastag kéreg képződött s rajta bizarr formájú zuzmara-virágok nyilottak, vakító színváltozattal ragyogva a kelő nap bíbor sugaraiban.

A didergő apró czinkéken kívül — melyek felborzolt tollal mint egy-egy kis gombóc ugráltak, himbálóz-

(Scrophulariaceae) magvait eszik. Nem merem állítani hogy a táplálkozásban lévő eme különbség hozta volna létre a hím és a nőstény csőrének hosszúsága közötti különbséget, hanem inkább valószínű, hogy a csőrbeli különbség először a hímeken fejlődött ki és ez egyúttal az életmód némi módosulására is vezetett.

Számos madár hímje nagyobb a nősténynél, a mi csak javára szolgál akkor, a mikor vetélytársaival küzd. Ezt a nagyságbeli különbséget jól láthatjuk az ausztráliai pézsmakacsán, melynek hímje kétszerakkora, mint a nőstény. Számos tyúkféle madárnak hímjei vetélytársaikkal való viaskodásra sarkantyúkkal vannak felszerelve, melyekkel — mint a hogy az kakasainkról ismeretes — borzasztó viadalokat visznek véghez. Vannak azonban madarak, melyeknek nem a lábukon, hanem a szárnyukon van a sarkantyújuk, melyek ugyanazon célra szolgálnak, mint a lábsarkantyúk. Ide tartozik az egyiptomi lúd (*Chenalopex aegyptiacus*), továbbá a *Palamedea cornuta* (Brehm után).

Sokszor a tollak módosulását is észlelhetjük. Érdekes, hogy egyes madarakon bizonyos tollak különösen arra a célra módosultak, hogy hangokat hozhassanak létre. Tudjuk, hogy a szalonka (*Scolopax rusticola*) repülése közben sajátságos hangot hallat, melyet dobolásnak, vagy dürgésnek neveznek. E hang csupán sebes lecsapás alkalmával jön létre. Senki sem volt képes e hangnak az okát megmagyarázni, míg Meves rájött, hogy e hang a tollak különös alakjából ered. Meves ugyanis azt észlelte, hogy a külső tollak a fark mindkét oldalán sajátságos alakúak, kardhoz hasonlóak, melyekkel fúvás által, vagy azokat botra kötve a levegőben való sebes forgatás által, tehát mesterségesen is ugyanazt a hangot lehet létrehozni, minőt az élő madár szokott adni repülése közben.

Köztudomású dolog, hogy a hím-fókák a párosodás ideje alatt nagyon küzdenek, még pedig úgy fogaikkal, mint karmaikkal. A fizéterek rendkívül féltékenyek, sokat harcolnak, miért is alsó állkapcsaik gyakran eltorzulnak.

A ragadozóknak, rovarevőknek és rágcsálóknak, melyeknek eléggé éles karmuk és tépésre alkalmas foguk van, ritkán vannak külön fegyvereik, mert nincs reá szükségük; ellenben a kérődzőknek szarvaik, vagy agancsaik vannak, melyek védő és támadó fegyverek gyanánt szolgálnak. Némely szarvasfaj agancsának felső ágait főleg védelemre használja. Az *Oryx antilope* ügyesen védi magát gyengén hajlott, hosszú szarvaival, melyek azonban támadó fegyverek gyanánt is használtatnak. A vadkanok alsó állkapcsuk agyarait támadó fegyverek gyanánt különösen fiatal korukban használják, vén korukban azonban az agyarak annyira befelé kanyarodnak, hogy kevésbé használhatók, legfeljebb védésre valók. Ezek a védő és támadó fegyverek aránylag késői geológiai korban szereztek.

A különböző testrészek ilyen kifejlődései nemcsak a magasabbrendű állatosztályokban, hanem az egész állatvilágban konstatálhatók. A csökkevényesedésnek, vagy egyéb testrészek tetemesebb fejlődésének jelei nemcsak egyes állatokon, hanem a legegyszerűbb szervezetűektől kezdve fel a legfejlettebbekig észlelhetők. Sőt, nem ritkán találunk oly fajokat is, melyeknek bizonyos testrészei határozott túlfeljedésben vannak; nagyobb arányokat öltenek, mint a mennyire ezt a használás megkívánja (elefánt agyarai; agancsok és szarvak).

És mindezek a jelenségek az állatoknak nemcsak a testi világára szorítkoznak, hanem kiterjednek az állatok szellemi életére is.

Szittyay Géza.

tak galyról-galyra, sovány téli kenyerőket keresve, — nem volt más élőlény látható az erdőn, mint az a fehér, mozgó hóember ott, egy vörös kutyától kísérve, a mint szóltanul egy elhagyott, hóval befűjt erdei úton ballagtak felfelé. A hóember én, a vörös kutya Oglán vérebem volt. Minden egyes lépésemnél tompa roppanással szakadt be a hó jégkérgé s nagy botosaim formátlan nyomaiból összefolyt mély barázda jelölte az utat, amerre elhaladtunk. Szegény kutyám egyik nyomból a másikba lépegetve, nagy vigyázattal bandukolt utánam, nehogy az éles jég megsértse lábait.

Negyedőrai gyaloglás után elérkeztünk a négyszög-alakban elterülő sűrű vágás alá s ott megálltunk egy kicsit fűjtatni, hogy kifőzhessem a haditervet. Gyorsan kész voltam vele, következőképp állapítva meg a programot. A vágás jobb oldalán, hol a disznók — ha a területről eltávoznak — szoktak kiváltani, felmegyek s végig vizsgálom a nyomokat. Ha találok friss disznónyomot, mely a sűrűből kifelé visz, úgy nincs mit keresnem tovább s visszafordulok, mert akkor elléptek a szomszéd területre s legfeljebb hazafelé menet a rókasípval szerezhetek magamnak gyenge vigasztalást. Ha azonban ezen az oldalon nem visz kifelé nyom, úgy itt vannak »ők« s tovább folytatom utamat — megkerülve a sűrűt — míg csak reá nem akadok hajnali csapájukra. Ezen azután vigyázva meglepem őket a tanyájukon. Én ugyanis vad-disznóra, ha hó van, nem szoktam se hajtókkal, se kutyákkal vadászni. Legszebbnek találom, ha egyedül, a friss

nyomot követve, fehér ruhám segítségével láthatatlanul a vaczkában keresem fel.

Előre hát.

Végigjártam a kedves oldalt s a vágás felső szegletén örömmel konstatáltam, hogy egy régi nyomon kívül — mely befelé visz — más disznónyom nem található, tehát itt vannak.

Egypárat fűjva s a verejtéket körülörölgetve fejemen, folytatni akartam utamat a másik oldalon, midőn eszembe jutott, hogy valami 100 lépésre a felettem lévő dombon egy rókalyuk van. Eh, megpróbálok sípolni, hátha leugrik a vén ravasz, a vaddisznó úgy sem fél a lövéstől, ha már egyszer lefeküdt. A gondolatot tett követte s elkezdtem az »Uhlenhut«-on furulyázni. Fűjtam-fűjtam keservesen, de a domb felől nem mutatkozott a vörös bunda. Már épen ott akartam hagyni helyemet, midőn oldalt pillantva, nagy meglepetéssel látom, hogy egy okulárés vén róka, alig 35 lépésre tőlem, egy öreg kociút közepén áll s gyanus szemmel mustrálgat engem s az oldalról jól látható vérebet.

Mint a villám kaptam le fegyveremet, de ő neki is volt esze s akkorra már magasra emelt vitorlával igyekezett vissza a sűrűbe. A futtában utánna küldött golyóm nem talált s így most az egyszerű megmentette gonosz bőrét. Ez után a kis intermezzo után végig kutyagoltam a sűrű felső oldalát s lekanyarogtam a harmadik oldalra.

No de most vigyázat, ez a kritikus hely.

A fele utat megtettem már lefelé, midőn az úton

A lúd.

Alig van házi szárnyas, mely oly mélyen beleszövődött az ember gondolkodásába, mint ez; a minek oka az is lehet, hogy az ember sokszor oly önfelédett, mint a gyermek, a kinek jellemző szokása, hogy örömet foglalkozik azzal, a mit a szájához vihet. Ha nem volna oly jó enivaló a lúd, bizonyosan hamarabb napirendre térne fölötte az ember gondolatvilága.

Azt tartja a néphit, hogy az eleven lúddal való álmodás rossz hír érkezésének az előpostája; a hová a repülő lúd leszáll, oda rossz hír jön. Ha keresztelőre viszik a gyermeket s útközben ludakkal találkoznak, egész életében sokat fog az a gyermek a pletykák miatt szenvedni. A menyegzőre menő új párnak is rossz előjel a lúddal való találkozás. Ha a ludak nagy lármával fürdenek, eső lesz.

Csehországban ludakat patkolnak. A mely példányokat messzebb fekvő vásárhelyekre akarnak elhajtani, előbb kátrány- és homokkeverékkel beöntött szérűre terelik s annak a fölületéről egész réteg tapad a ludak talpára s megakadályozza a megsántulásukat.

A házi lúd őse a vetési, vagy vad lúd (Anser segetum) lehetett mely messze északon csakúgy megvan, mint nálunk. Azt a jégsirálylyal együtt, mint Herman Ottó mondja, az északi sark legmerészebb ostromlói, mikor hajókkal már jégbe rekedtek, még folyton északnak látják vonulni. A sarki nyílt tengerre, vagy a sarkon át a Föld tulsó oldalára-e, ki a megmondhatója?

Az északi vidékek tundráin (nyáron víz-, télen jég-sivatag) szintén élnek ludak s azok védelmül az önmagukat halottá tettetéssel is foglalkoznak. Összeesik vándorlásuk a vedlés idejével s mivel ekkor gyöngék, erőtlenségök tudatában veszély idején eltagadják magokat. Ellenség közeledtekor elnyújtott lábak és nyakkal terül-

nek végig a földön és mindig akad utas, a ki holtnak gondolva őket, elmegy mellettök a nélkül, hogy hozzájuk nyúlna. (Természettudományi Közlöny 1899. 149.)

Mikor az európai ludat Kolumbiába, a bogotai magas fősíkra elvitték, az első évben kevés tojást rakott s azoknak $\frac{1}{4}$ -e is terméketlen maradt; a kikelt libácskák fele elpusztult az első hónap folyamán, az életben maradtak pedig soká sinylették a behonosítást; 20 év kellett hozzá, míg a lúd ott hazafi lett.

Talán sehol sem hódította meg annyira a lúd az embert, mint Kínában, a hol jelvény-állat is az, a házassági hűség jelvény-szárnyasa. A vőlegény-jelölt azzal törekszik a jövődöbelije apját meglágyítani s ha az ajándék-lúd elfogadtatást nyert, a leány eljegyzettnek tekinthető. Úgy van az a szomszéd Koreában is. A kínaiak hiedelme szerint megerősíti a libamáj élvezete a vesét és beleket. Alig is van ott öreg lúd, a minő Gömörben egy markuskai háznál volt és 1896. áprilisban 33 életévet számlált és viszonylag magas korához elég fürgén mozgott.

Hesse-Wartegg a menyei birodalom Gyöngy folyóján (Jangtze-kiang) fölfelé gőzhajózott és számtalan olyan csónakház úszott vele szemben lefelé, a melyek lakói kizárólag libaköltéssel, neveléssel és lúdhizlalással foglalkoztak. »Isten ezen jó adományá«-t ott mesterségesen melegített kosarakban költik ki; 4 hét alatt előbújnak a tojásból a kis libák s ekkor a partok mentén kieresztik őket legelni, bogarászni naphosszant s a libuskák este rendszeren visszatérnek a csónakra, a mely rájuk nézve baromfi-udvar.

Európa népeinek gondolatvilágába is befurakodott a lúd. Kant-ról, a jeles bölcslőről beszélük, hogy élete végén magát lúdnak képzelte. A fölrobantott II. Sándor czárnak is »Te liba« volt az utolsó szava, melyet a bombavető nihilistára zúditott. Számrejtvény az, hogy:

keresztül egy egész friss magános nyomot találtam. Nézegettem, vizsgálgattam, de bajos volt meghatározni, hogy micsoda, mert csak nagy gömbölyű lyukakat lehetett látni, amint a jégkéreg a kásás hóba az állat súlya alatt beszakadt. Vagy szarvas, vagy disznó, az bizonyos, de hát melyik e kétfő közül? Abban állapotam mert végre alapos tanulmányozás után, hogy disznó, mert inkább széles a nyom, mint hosszú s ezt csakis disznó törhette oldalt szétálló vakkörmeivel. A nyom nagyságából és magános voltából pedig igyekeztem egy hatalmas vén remetét kimagyarázni.

Egy — Dianához küldött — fohász után bebujbujtam a sűrűbe s megindultam felfelé a csapán.

Mondhatom, hogy nem volt gyerekjáték. A félórai küzködés próbára tette türelmemet, igénybe vette minden erőmet. A sűrű vágás galyai embermagasságban úgy össze voltak fonódva, kuszálódva, hogy lehetetlen volt rajtok erőszakkal is keresztül törni magamat rendes, emberi pozitúrában — nemhogy csendben haladhattam volna. Pedig a zajt kerülnöm kellett, annál is inkább, mert elég lármát okozott úgyis a hó szakadozása, ropogása botosom alatt. Négykézláb, görnyedve, bujkálva tettem meg tehát a kacskaringós utat a bokrok alatt, hol nem volt olyan nagy a sűrűség. Lépten-nyomon hol a sapkámát sodorta le egy galy, hol a kabátomba akadt, vagy a szememet veszélyeztette kiszúrással. Vigyázva kellett minden egyes galyat kézzel elhárítanom az útból alapos erőlködés közepett s a mellett a nyomot és a kör-

nyezetet is folyton szemmel tartani. Hol lefelé, hol megint felfelé vitt a nyom a nagy hóban, majd megint visszafordult, a honnan elindult. Azt hittem már, hogy soha sem érem végét. De minthogy egyszer mindennek végének kell lenni, az én fáradságos utam is a befejezés felé közeledett. Nevezetesen nagy meglepéssel tapasztaltam a nyomok közelfekvéséből, hogy az eddig sietve haladó vaddisznó — mint a ki már nincsen messze ott-honától — meglassította lépteit és hogy a csapa egy határozott irányt vett fel, egyenesen egy kis dombnak tartva, melynek a bokrok között elszórt apró tisztásai derékig érő magas fúvel vannak benöve; kitűnő puha és száraz fekhelyül kínálkozva a vadnak. Tehát itt van a tanya.

A közelség tudata kétszeresen vigyázóvá tett s Manlicheremet lövésre készen két kézzel fogva, minden bokor alját jól szemügyre véve, lassan lopakodtam előre. A hóból kiálló puha fű és a helylyel-közzel változó kis tisztások itt már megkönnyébbítették feladatomat, lehetővé téve a zajtalan járást.

Két sűrű bokor között vitt el utam, melyen túl egy 20–25 lépés átmérőjű tisztás terült el. Amint én a két bokor között átbujva kilépek a tisztásra: egy nagy fújást és csörtetést hallok s a tisztás másik oldalán a velem szemközti bokor alól kidobja magát egy óriás fekete tömeg s villámgyors ugrásokkal igyekszik oldalt eltűnni a sűrűben. Egy önkéntelen mozdulattal tédre vetve magam, felrántom a fegyvert arcomhoz s amint előttem

Hova mentek huszan ludak?
Nem vagyunk mi huszan ludak;
Ha még annyin s meg félannyin,
Akkor volnánk huszan ludak.

Hányan voltak? Megmondjuk alább.

Mikor Mária Terézia királynő 1764 nyarán Váczon járt, a tiszteletére rendezett népünnepek között az is volt, hogy kifeszített kötélre fejjel lefelé, jó magasan, ludakat kötöttek ki s a mely boldog halandó valamelyiknek a fejét le bírta szakítani, midőn alatta elfutott, 12 ezüst huszast kapott érte jutalmul.

Maszlaghy Ferencz írja (Rajna vidékén 1874), hogy Strassburgban a halászok játékaik között egyik legérdekesebb a libafogás. Az Ill folyón át vastag kötelet feszítenek ki s arra bizonyos távolságban könnyedén odaerősített több ludat függesztenek. Neki irányítják csónakjaikat a fiatal halászok és úgy törekszenek átsurranni alatta a sebes folyón, hogy egy-egy ficzánkólibát elcsípjenek; 10 közül 9 rendesen el nem éri s bepottyán a vízbe, aki pedig megragadta, az elől meg a csónak úszik el. Van nevetkezés, tréfa, fogadás bőven. Ez a játék csak a XIX. század közepe felé maradozott ki a gyakorlatból, most már csak az öregek beszélnek róla ott.

A szent-márton-napi (nov. 11.) lúdhöz régi magyar babona fűződik, főképp a Tiszamentén. Ha a szegycsontján sok a fehér folt, amit csak az lát, aki róla a nyáron pirult izletes húst leette, száraz lesz a tél erősen; ha több rajta a pirosság, fekete karácsony és erős télutó várható. Már II. Ulászló király 1514-iki 7-ik dekretuma úgy rendelkezik, hogy a jobbágyok évente két libát fizesenek uraiknak; egy fiatalit pünkösdkor, egy anyányit Márton püspök napjára.

Hogy a pozsonyi izraelita hitközség mikép jutott a gyakorlathoz, a magyar király részére Mártonnapi lúddal szolgálni, hitelesen ki nem deríthető; mert levéltárak

a XIX. század elején a város bombázatásakor elégett. A közöttük élő hagyomány szerint azonban a küldöttség, mely IV. Bélához vitte a ludakat, vérengző tatár hadakon is keresztül bírt hatolni és ez alkalommal olyan csodák történtek velök, mint az Egyptomból való kiköltözés alkalmával: a tatárokat sötétség, békaeső, dögvész pusztította.

Más rege szerint III. Károly Pozsonyban ülte a Márton napot egyszer és ételfogói zavarban voltak, mert nem bírtak a királyi asztalra ludat szerezni. Ekkor a pozsonyi izraelita hitközség 6 kövér szép lúddal lepte meg a fejedelmi konyhát és kiváltsága ekkori keletű. Mária Terézia nem fogadta el tőlük a ludat, hogy velük találkoznia ne kelljen; de utóbb mégis csak elvállalta, spanyol fal mögé rejtőzött azonban, mikor a küldöttség megjelent.

A harmadik verzió úgy szól, hogy a XIX. század elején Ferencz császár-király Napoleon elől Pozsonyba menekült és egy ízben inkognitóban járva az utczákon, egy izraelita pecsenyész boltban remekül sült ludat látott; vett belőle, de másnap elrendelte, hogy ezentúl a pozsonyi izraeliták lássák el asztalát Márton napkor lúdpecsenyével. E szokás történetében nevezetes, hogy midőn a hitközség két felekezetre szakadt és mind a kettő magának tulajdonította a lúd felajánlási jogát, legfelsőbb helyről olyan ítélet jött, hogy neologokkal szemben az orthodoxoké marad a kiváltság.

A hitközség előljárója és rabbija nyilvános kihallgatáson adja át a királynak a 6 ludat ezüst tálczákon, nemzetiszín szalaggal fölkesítve. Erre a tisztességre 30—40 lúd pályázik; megkopasztásuk igazi művészettel megy végbe, rajta pihe nem maradhat, a májuk külön tálba megy. Hajdan saját tálczaikon adták át, de mivel ezek könnyen elvándoroltak az udvari kincstárba, ma már az udvari konyhából kapnak kölcsön tálakat.

Rövid beszéd közben adja át a királynak a rabbi

a bokrok között keresztbe elrohan, inkább sejtett, mint látott vállapja tájkára irányítva a csövet — pontos célzás a pillanatnyi idő alatt lehetetlen volt — Diana nevében megnyomtam a ravaszt. Egy éles dörrenés patogott végig a hegyeken, azután visszaült megint néma birodalmára a csend.

A vadkan a lövésre megrogyott, majd talpra ugorva, egy kis ideig mozdulatlanul állt helyén, mint egy szobor.

Ezt a szokatlan viselkedését arra magyaráztam, hogy golyóm rosszul talált és a sebtől megdühödve támadni akar — s most ellensége után fülel, kémkedik. Gyorsan felugorva térdelő helyzetemből, egy rántással patronot cseréltem s félig felemelt fegyverrel vártam a támadást. — Nem úgy történt. Szegénynek eszeágában sem volt a bosszú. Talán épen eszméletét veszítette el akkor — s szemeire az örök sötétség fátyola borult, mikor megállt; mert egyszerre csak orrmányát magasra emelve, elkezdett sebesen saját tengelye körül forogni. Forgott-forgott mindig gyorsabban, örült tánczban lassan lefelé haladva. Majd midőn a tisztás közepére ért, elvágódott a havon, örökre pihenni.

A különös jele-
nettől egészen elkép-
pedve, sóbálványiá
válva álltam ott s

csak akkor tértem magamhoz bámulatomból, midőn elterült a fehér ravatalon. Szegény pára utolsó haláltusáját vívta. Erős rugdalózás között hörögve verte össze hatalmas agyaráját, miközben a véres tajték habozva ömlött ki szájából, világos pirosra festve a fehér hőszőnyeget. Bármily ijesztő, vízözönelőtti szörnyetegnek nézett is ki az óriás állat torzonborz, tüskés fekete csuhájában, mégis megesejt rajta a szívem, amint üvegesedő szemével búcsuzott a földi élettől.

Hogy ő is érzékenyült volna-e, ha megfordítva történik az eset, hogy ha ő áll felettem és én fekszem hörögve a havon, azt nem tudom.

A golyó a lapoczka mellett hatolt be s a túlsó oldalon a gerincz alatt állt meg, utat törve magának egész a bőrig. Az agyar hossza 24 cm. A kant magát nem mérhettem meg s így súlyát nem tudom, a lenyűzött bőre azonban 29 kgramot nyomott. Társát, melylyel pár nap előtt együtt barangolt, nem bírtam megtalálni sehol. Valószínűleg valamin összekülönböztek s elszakadtak egymástól.

Hogy pedig a válás nem volt nagyon barátságos, azt bizonyítja az a 15 cm. hosszú, csontig ható friss hasítás, mit vállapján a búcsu emlékére viselt.

Gy. Takách Gyula.